

Između pesnika i sveta više nema nikakvog znaka jednakosti — zbivaju se jedan mimo drugog, nema (više) nikakve stvaralačke probe, nikakvih simboličkih i mitskih oznaka koje bi razjašnjavale njihove pokrete. Poezija je u svojoj asocijativnosti još samo tok koji mora da spoji minute i vekove tišine. Nekada je poezija bila baklja, narodni konstituens, bila je oružje, magični znak na zastavi, bila je oruđe, postala je reč. A biti reč u svetu reči znači dve stvari: najpre stalno upoređivanje svega što postoji; stvari se određuju i uzajamno određuju samo u svetu u kojem vlada hijerarhija. Poezija u takvom svetu takođe mora da uspostavlja određenu hijerarhiju i određenu svest o odnosima među rečima. Zato i može da kaže:

*moj je prostor sapun
aparat božanske poslušnosti*

(sa vlažnim pokretima...)

Autonomnost poezije je izgubljena, iako to nije nikakva tragika; svet poezije je, naime, uvek izgubljeni, prustovski svet, svet kojeg stalno treba obnavljati, ograničavati, na koji treba stalno misliti kako ne bi pao u zaborav, kako se ne bi izgubio i izbrisao iz naše svesti. Taj svet, koji sačinjava stalno promenljivi tok reči, pojavljuje se, naravno, pre svega kao imaginacija, kao niz međusobno nezavisnih, zvučno i značenjski nabijenih likova:

*Moj dobri narod teče
između suvog grožđa i korena,
seče krivine kao ja štrudlu
i sećam se majke!*

(Moj dobri narod)

Poezija je takođe i udarac koji sve, simultano, zdrobi, razruši, na sastavne delove, razbaca unaokolo bez reda i logike. Poezija Matjaža Kocbeka se stalno hvata ukoštac sa temama koje spadaju u instrumentarij sakralno-narodnog (narodnosnog), stalno razmišlja o uračćenosti socijalnih i istorijskih atributa u evropocentrični svet koji jedanput dela svojim malograđanskim samozadovoljstvom (*Lav*), drugi put monumentalnošću slobode i nevezanosti (*Ex libris*, *Parobrodi*, *Očevo sedlo*), treću put opet blagom, skoro šalamunovskom ironijom poznavaca i izabranog sudije (*Slovenija je čežnja! Krakatau, Etui*). To je poezija kojoj se svet ne predaje, a ipak je u stanju da od njega uzme sve ono što je najbolje, sabijeno, onaj ekstrakt koji u rečima zablješti kao estetska, domišljena i izazovna poruka. Svet je danas, tu, za nas, kao nasledstvo i izazov, kao slovenačka zamena za gotsku katedralu, za renesansnu komediju, za volterovski čir cinizam, za englesku tekstilnu fabriku, za nemački čelik, američki i ruski nijagarski Dnjeprprostor i japansku elektroniku, koji se može samo iskazati, saslušati:

*I kad komandos vrisne:
zajebano upišano sunce i
išpuča mu pola utrobe,
slovenački momak uhvati se za kurac,
poklekne i sanjalačkim licem
duboko u ilovači odšapuče
molitvu o podivljalom semenju u zemlji.*

(Krik)

Naša je zamena, dakle, kako otkriva literatura koja sama nije u začaranom krugu, kao mitska vera u razrešenje reči, u njihovo izvorno poslanstvo, što pezijska *Mirišljavog prediva* stalno problematizira, ruši i nadoknađuje pesničkim govorom strašne nedoumice, oštre ironije i prodornog opažaja osnovnih protivrečnosti onoga što (može da) postaje predmet poetskog monologa ili dijaloga. Dijaloga telesnosti koji u slovenačkoj istoriji nema baš veliku tradiciju, jer je telo ono što istorija može — tako smatraju Slovenci — u svom toku najpre da odbaci. A poezija Matjaža Kocbeka upravo tvrdi suprotno: tvrdi da je telesnost osnova za svako savremeno pesničko izražavanje. Telesnost kao obaveza.

Sa Slovenačkog preveo Jaroslav Turčan

VLADIMIR ŠTAMBUK: "KIBERNETIKA I SAMOUPRAVLJANJE"

"Vuk Karadžić", Beograd 1981.
Piše: Miroljub Radojković

Kibernetika kao naučna disciplina nije tradicionalna. Ona se razvija u tri decenije nakon drugog svetskog rata, i to tempom koji se karakterističan, manje ili više, za sve moderne naučne discipline — dakle, vrlo brzo. Za tako kratko vreme nastalo je mnoštvo radova koji raspravljaju o domaćaju kibernetike, i u većini od njih do izraza je dolazilo određeno idološkost pred njenim stvarnim i pretpostavljenim mogućnostima. Knjiga Vladimira Štambuka jedna je od prvih koja je stavlja pod upitnik. Čak bi se kao podnaslov moglo staviti "Sjaj i beda kibernetike", jer autor tvrdi da je ona nakon tri decenije dospela na ivicu propasti. Ono što kibernetici dugo nije zamerano, a što se sada vidi kao njen osnovni nedostatak, to je njena privrženost upravljanju svim vrstama procesa bez osvrtnosti na subjekta, upravljača. Čovek se nije priznavao kao emanacija društvenih odnosa, a procesi o kojima je raspravljala kibernetika predstavljani su kao ideološki i klasno sterilni. Stoga je iz ove naučne discipline proterana sociološka imaginacija, njena ekspanzija nije se zaustavila na čvrstim teorijskim okvirima već se rasula u krhotine pozitivizma, i eto razloga da se proreke kraj kibernetike.

Vladimir Štambuk nije se okrenuo elementu već ideji da u uslovima samoupravljanja i u marksističkoj teoriji postoje oslonci za valjanu primenu kibernetike. Da bi to i dokazao, morao je da se osvrne i na suštinu te discipline, i na drugačije pristupe iz kojih je izlučena da bi dospela u krizu, i na mogućnosti da se u samoupravnom društvu afirmiše. U tom smislu je i knjiga "Kibernetika i samoupravljanje" podeljena u tri dela koji se mogu i izdvojeno posmatrati.

U prvom delu opisuju se rascvetavanje opšte teorije sistema i nastanak kibernetike. Kratki odeljci dotiču još pitanje definicije kibernetike i njenog metodološkog doprinosa. Namerno kažemo "kratki", jer u njima sve mogućnosti rasprave nisu iscrpene, a pogotovu ne rad na definisanju kibernetike. Međutim, u interesu osnovne ideje oni dobro obavljaju funkciju prethodnih i nužnih informacija. Jer, crvena nit je uloga kibernetike u upravljanju, a zaključak: "Kibernetika je gotovo paradigma naučne discipline čije su vrednosti, ali i nedostaci, prvenstveno proizvod vrednosnog opredeljenja istraživača" (str. 40). Naravno, diskusija o vrednosnim opredeljenjima nije vraćena u žargon sociologije i političke nauke, već se razrađuje na čisto kibernetičkim pojmovima kao što su: stohastičke veze, otvorenost sistema, kretanje i sinteza. Mnogo kasnije, u završnom delu knjige, uvideće se da je sve to samo priprema i za predlaganje novih termina koji u sebi mogu nositi vrednosti i vrednosna opredeljenja. Sistem o kojem se u svim kibernetičkim govorima govori kao o predmetu istraživanja biće zamenjen konceptom totaliteta.

Drugi i najobimniji deo knjige raspravlja o prirodni neraskidive veze: upravljanje i informacije. Štambuk tvrdi da univerzalnost pojma informacija dovodi istraživače u bezizlaznu situaciju, jer "U teoriji, više nego u praktičnom životu, informacija ima još uvek mesto u Panteonu transcendentnih entiteta" (str. 9). Da bi informaciju demistifikovao, i odbacio njeno shvatanje kao pandan entropiji, dakle nešto univerzalno i vandrušteno, autor je najkraćim putem i bez dovoljno ograda svodi — na robu. Da bi objasnio takav stav, on dodaje da je informacija uvek proizvod rada, da je roba i da podleže svim zakonitostima utvrđenim u političkoj ekonomiji, a koje se odnose na robu. Kada nudi definiciju informacije, opet vodeći računa o neodrživosti neutralnih tumačenja, on je određuje kao "svrsishodnu obradu podataka radi postizanja cilja". Dakle, uočljivo je da je nedostajuća osnovna ograda, a to je da se sada čoveku prilazi isključivo kao racionalnom biću. Tačno je da univerzalnost pojma informacija čini teškoće, a jednu od njih Štambuk nije savladao. Ona proističe iz pitanja: postoje li informacije i u domenu vanracionalnog, u oblasti imaginacije, mita, umetnosti itd? mogu li se i tu definisati, s obzirom na cilj, i kao roba?

Težište teksta zatim se pomera na ulogu informacija u najracionalnijim ljudskim poslovima, kao što je upravljanje prirodnim, društvenim i duhovnim procesima. U cilju obezbeđivanja nekih normativnih odlika informacija u samoupravljanju (istinitost, blagovremenost i potpunost), Štambuk se zalaže za izgrađivanje i bolju primenu samoupravnih informacionih sistema. U tim odeljcima, a naročito u onom koji kritikuje menadžerski koncept informacionog sistema, pokazuje se najbolji spoj sociološke kritike i nudi rešenja. Menadžerski koncept informacionog sistema je do gole, "ideološke" kože razgolićen, da bi se eksplicitnom kritikom ukazalo na ono šta treba da poseduje samoupravni informacioni sistem. U osnovi, to je ukidanje mogućnosti da se odlučivanje odvoji od rada, a korisnici informacionog sistema podele na one kojima informacije služe, jer odlučuju, i ostale koji nisu korisnici informacija. Mnoge će ohrabriti demistifikacija korišćenja mašina za automatsku obradu podataka, koja kao tehnologija može da prevaziđe pomenutu podelu. Autor dokazuje da: "Smatra se da 'proizvodnja' informacija traži posebna znanja (a to više nije tačno), te se na osnovu takvog shvatanja stvaraju monopoli" (str. 191).

Treći deo knjige širi utvrđene zaključke o vezi informacija i odlučivanja, informacija i upravljanja, informacija i informacionih sistema s nivoa udruženog rada na najširi društveni plan. Ovaj, najkraći deo knjige, možemo smatrati za skicu još obuhvatnije ideje da se kibernetika reafirmiše kao naučna disciplina o upravljanju društvom — totalitetom. Totalitet zamenjuje koncept "sistem", jer obuhvata i jedinstvo protivrečnosti i dozvoljava da se svi odnosi oko čoveka, njegovog društva i okruženja vide u kretanju, kao proces u kojem se može sudelovati. Istorijska je šansa samoupravljanja da takvo sudelovanje, uz pomoć znanja informacija i naravno, kibernetike omogući svakom društvenom pripadniku.

Moris Kilo, predlog promena i razvoja Brisela, 1979.